Marek Ruszkowski
Kielce, Uniwersytet Jana Kochanowskiego

Funkcje antonimów we współczesnej polszczyźnie

Słowa kluczowe: antonim, oksymoron, stylistyka.

Najprościej można powiedzieć, że antonimy to wyrazy (rzadziej konstrukcje) o znaczeniach przeciwstawnych (Gołąb i in. 1968: 45), czyli takich, które odnoszą się do skrajnych wartości danej cechy. Na przykład wśród form *mały*, *niewielki*, *średni*, *spory*, *niemały*, *duży* można wskazać dwa wyrazy, które nazywają

> biegunowe wartości cechy wielkości — *mały* i *duży* — są to antonimy; pozostałe wyrazy z szeregu opisują wartości pośrednie między biegunami. Antonimami nazywa się również pary wyrazów o znaczeniach odwrotnych. Są to wyrazy wskazujące na końcowe fazy procesu, do którego się odnoszą, np. *zakochać się — odkochać się*, *zasypiać — budzić się*, *kłaść się — wstawać*. Aby można było uznać dwa wyrazy za antonimy, muszą one mieć część wspólnych kontekstów (dlatego antonimami nie są *powrotny* i *bezpowrotny* — typowe ich konteksty to: *powrotny bilet, rejs* itp., *bezpowrotne wspomnienia, czasy* itp.) (Kozłowska i in. 1998: 24).

Takie — dość szerokie — rozumienie antonimii przyjmuję w tym artykule.

Antonimy nie różnią się całkowicie znaczeniem, ponieważ odnoszą się do tej samej rzeczy czy zjawiska, a różnica polega tylko na natężeniu jednej cechy. Przymiotniki *wysoki* i *niski* dotyczą wysokości kogoś lub czegoś i wskazują na natężenie tej właściwości. Wyrazy *specjalista* i *dyletant* określają człowieka ze względu na tę samą cechę, ale wskazują na jej krańcowe wartości. *Przyzwyczaić się* i *odzwyczaić się* to czasowniki kierujące uwagę na początek i koniec pewnego stanu czy procesu (Markowski 2002: VI).

Piotr Żmigrodzki (2001: 5) zauważa, że:

> Zjawisko antonimii jest jednak trudne do precyzyjnego zdefiniowania. Mówi się zwykle o przeciwstawności znaczeń jako znaku tej relacji semantycznej, jednak owa przeciwstawność także jest pojęciem o mglistych granicach. W nowszych ujęciach językoznawczych [...] za wyznacznik antonimiczności w obrębie pary wyrazów uznaje się obecność elementu negacji w ich strukturze znaczeniowej. Tak na przykład, wyraz *zły* możemy zdefiniować jako ‘taki, który nie jest dobry’, *niski* jako ‘taki, który nie jest wysoki’ itp. Niekiedy ów element negacji jest ukryty głębiej w strukturze znaczeniowej, por. np.: *wejść* ‘zacząć znajdować się we wnętrzu jakiegoś pomieszczenia’ wobec *wyjść* ‘przestać znajdować się we wnętrzu... = zacząć nie znajdować się we wnętrzu...’.

Niektóre sposoby rozumienia antonimii odbiegają od powszechnie przyjętych. Na przykład Andrzej Markowski (1986: 42) definiuje antonimy przymiotnikowe bardzo wąsko — jako wyrazy, które:

> 1) należą do jednego pojęcia nadrzędnego; 2) stanowią odcinki końcowe bądź punkty końcowe na osi semantycznej, powstałej z uporządkowania leksemów ze względu na natężenie tej samej stopniowalnej właściwości desygnatu i 3) różnią się tylko opozycją minimalną.

Zgodnie z tą interpretacją przymiotniki *żonaty* i *nieżonaty* oraz *brzydki* i *piękny* nie są traktowane jako antonimy, ponieważ formy tworzące pierwszą parę nie stopniują się, a przymiotniki wchodzące w skład drugiej nie spełniają warunków opozycji minimalnej (*piękny* 'taki, który jest bardzo ładny', *brzydki* 'taki, który nie jest ładny', czyli przymiotnik *piękny* zawiera dodatkowy element semantyczny *bardzo*).

Antonimy stanowią nieodłączny składnik materii językowej. Przyjmuje się, że są obecne w chyba najpierwotniejszej z części mowy — wykrzyknikach (*tfu — mniam, mniam*), należą do pierwszych słów w języku dziecka (*cacy — be*), do nich ogranicza się w dużym stopniu nasza komunikacja ze zwierzętami (*kici*, *kici — psik*) (Dąbrówka, Geller 1995: 9). Jednak teza o relacjach antonimicznych między wykrzyknikami z punktu widzenia semantyki wydaje się zbyt śmiała, gdyż nie przeciwstawia się tu znaczeń leksemów, lecz sytuacje, w jakich się tych leksemów używa. Poza tym antonimizacja nie obejmuje większych grup wykrzykników, więc w odniesieniu do tej części mowy trzeba ją uznać za wyjątkową.

Dychotomia oparta na kontrastowym postrzeganiu jest składnikiem wielu systemów filozoficznych, np. dualizm duszy i ciała (pitagorejczycy), dualizm ducha i materii (Anaksagoras), dualizm idei i rzeczy (Platon), dualizm materii i formy (Arystoteles), dualizm woli i rozumu (Kartezjusz). Starożytni filozofowie uważali, że światem rządzą zasady oparte na dziesięciu przeciwieństwach: skończone — nieskończone, parzyste — nieparzyste, jedność — mnogość, prawe — lewe, męskie — żeńskie, spokój — ruch, proste — krzywe, światłość — ciemność, dobro — zło, kwadrat — figura podłużna (Tatarkiewicz 1988: 57).

Podstawę klasyfikacji antonimów stanowią następujące cechy: a) dokładność antonimicznej opozycji dwóch znaczeń (antonimy dokładne i przybliżone), b) stopień pokrywania lub niepokrywania się łączliwości antonimów (antonimy pełne i częściowe), c) liczba znaczeń antonimicznych dwóch wyrazów, d) morfologiczna struktura antonimu (antonimy o wspólnym rdzeniu — antonimy o różnych rdzeniach), e) typ jednostek językowych reprezentujących daną parę antonimiczną (antonimy gramatyczne i leksykalne, antonimy wyrazowe i frazeologiczne), f) części mowy (Apresjan 2000: 267).

We współczesnym językoznawstwie polskim najczęściej, jak się wydaje, występują cztery rodzaje podziału. Według pierwszego z nich wyróżnia się trzy typy przeciwstawień antonimicznych: 1) antonimy właściwe, 2) wyrazy o znaczeniach komplementarnych, 3) konwersje (Polański 1993: 47).

Antonimy właściwe podlegają stopniowaniu, np. *wysoki — niski*, *wyższy — niższy*; *mały — duży*, *mniejszy — większy*; *dobry — zły*, *lepszy — gorszy*. Cechy przeciwstawne, które oznaczają, nie są od siebie niezależne. Ten typ antonimów wskazuje na najwyższą i najniższą wartość tej samej właściwości, a między tymi wartościami istnieją wartości pośrednie, np. zdanie *Jan nie jest gruby* nie oznacza, że *Jan jest chudy*.

Antonimy komplementarne charakteryzują się tym, że zaprzeczenie jednego elementu przeciwstawienia jest tożsame ze znaczeniem drugiego elementu, np. *Jan nie jest żonaty* znaczy tyle co *Jan jest kawalerem*; *Anna nie jest chora*, czyli *Anna jest zdrowa*. Przeciwstawienia tego typu wykluczają istnienie wartości pośrednich (*żonaty — kawaler*, *chora — zdrowa*, *męski — żeński*). W niektórych pracach komplementarność nazywa się również sprzecznością (np. Grochowski 1982, Żmigrodzki 2003).

Konwersje oznaczają relacje odwrotne, czyli znaczenie jednego elementu jest odwrotnością znaczenia drugiego, np. *dać — wziąć*, *mąż — żona*. Są to więc stosunki między wyrażeniami, które

> różnią się od siebie tylko układem miejsc walencyjnych [...]. Typowymi przykładami wyrażeń wchodzących w tę relację są *kupować* i *sprzedawać* [...]. Na przykład:
> *Jan kupuje samochód od Piotra.*
> *Piotr sprzedaje samochód Janowi*.
> Konwersja leksykalna tym różni się od synonimii, że ta ostatnia zakłada tożsamość układu miejsc walencyjnych obu jednostek, jak w przykładzie:
> *Piotr sprzedał Janowi swój stary samochód.*
> *Piotr opylił Janowi swój stary samochód.* (Żmigrodzki 2003: 175–176)

Drugi podział koncentruje się na cechach formalnych. Z tego punktu widzenia antonimy dzieli się na słowotwórcze (jednordzenne) i słownikowe (różnordzenne). Typ pierwszy wykazuje pokrewieństwo słowotwórcze między członami opozycji, które zazwyczaj wyrażane jest prefiksem: *determinizm — indeterminizm*, *grzeczny — niegrzeczny*, *integracja — dezintegracja*, *moralny — amoralny*, *religijny — antyreligijny*. Typ drugi charakteryzuje się brakiem powiązań słowotwórczych: *czarny — biały*, *głęboki — płytki*, *kobieta — mężczyzna*, *młody — stary*, *życie — śmierć*.

Trzeci sposób klasyfikacji zakłada istnienie antonimów systemowych (niezależnych od kontekstu), do których należy zaliczyć wszystkie do tej pory wymienione, oraz kontekstowych, w których opozycja znaczeniowa ujawnia się tylko w ściśle określonym kontekście, np. przymiotniki *lekka — poważna* są antonimami wyłącznie w odniesieniu do muzyki, a *goły* i *bogaty* w odniesieniu do sytuacji finansowej.

Czwarty podział odnosi się do części mowy. Wyróżnia się antonimy przymiotnikowe (*długi — krótki*, *ciężki — lekki*, *mądry — głupi*), czasownikowe (*wlatywać — wylatywać*, *zasypiać — budzić się*, *rodzić się — umierać*) i rzeczownikowe (*dzień — noc*, *wojna — pokój*, *mężczyzna — kobieta*) (Markowski 2010: 1550). Podział ten należy uzupełnić o antonimy przysłówkowe (*wolno — szybko*, *wysoko — nisko*, *dobrze — źle*), przyimkowe (*za — przeciw*, *nad — pod*) oraz wykrzyknikowe (*tfu — mniam, mniam*).

W relację antonimiczną mogą wchodzić także nieciągłe jednostki leksykalne (stałe związki frazeologiczne, idiomy), np. *komuś usta się nie zamykają — ktoś milczy jak grób/jak zaklęty, ktoś trzyma język za zębami*.

Zjawisko antonimii rozpatrywane jest najczęściej od strony leksykograficznej, o czym świadczą liczne słowniki antonimów (Dąbrówka, Geller 1995, Matys 1996, Pawlus, Gajewska 1997, Żmigrodzki 2001, Dąbkowski, Marcjanik 2002, Rudolf 2007, Popławska, Kupiec 2008, Syjud 2008, Bańko (red.) 2010[1]), oraz teoretycznej (Markowski 1975, 1986, Bąba 1977). Rzadko natomiast omawiane opozycje semantyczne analizowane są ze względu na ich funkcje w tekstach. Na przykład Roman Starz analizuje funkcje zestawień antonimicznych w języku uczniów w odniesieniu do charakterystyki i oceny postaci (Starz 1999, 2000).

W literaturze przedmiotu (Apresjan 2000: 277–280, Kozłowski i in. 1998: 26) wymienia się m.in. następujące funkcje antonimów:

[1] Wielki słownik wyrazów bliskoznacznych PWN zawiera również ok. 4500 antonimów.

1) ułatwianie orientacji w przestrzeni i czasie, np. *wschód — zachód*, *lewy — prawy*, *przedni — tylny*, *poziomy — pionowy*, *wewnętrzny — zewnętrzny*, *wcześniej — później*;

2) porządkowanie świata doznań zmysłowych, np. *biały — czarny*, *słodki — gorzki*, *cicho — głośno*, *jasny — ciemny*;

3) porządkowanie przeżyć oraz ocen psychicznych, emocjonalnych, intelektualnych, np. *cieszyć się — smucić się*, *mądry — głupi*, *inteligentny — nieinteligentny*, *kochać — nienawidzić*, *szanować — pogardzać*;

4) wskazywanie na fizyczne właściwości obiektów, np. *duży — mały*, *szeroki — wąski*, *cienki — gruby*, *wysoki — niski*, *twardy — miękki*;

5) znaczeniowe dopełnianie się, np. *ojciec — matka*, *dziadek — babka*, *Bóg — szatan*.

Antonimy są również wykorzystywane do tworzenia kontrastów i dobitniejszego wyrażania różnych treści:

a) w przysłowiach (*Lepiej z mądrym zgubić, niż z głupim znaleźć*);

b) w żartach słownych (S.J. Lec: *Z doświadczenia strzelca: wielkich trudniej trafić niż małych*; *Ciemne okna są czasem jasnym dowodem*);

c) w sentencjach, aforyzmach, porzekadłach, maksymach (*Zgoda buduje, niezgoda rujnuje*; *Panu Bogu świeczkę i diabłu ogarek*; *Korzeń nauki gorzki, lecz owoc słodki*);

d) w tekstach o charakterze naukowym (*Wzrost inflacji spowoduje spadek wartości realnej dochodów*);

e) w innych rodzajach tekstów (*biedni i bogaci*, *wierzący i niewierzący*).

Antonimy są także ważnym środkiem stylistycznym występującym w literaturze pięknej:

Ogień krzepnie, blask ciemnieje [...]
Ma granice, Nieskończony,
Wzgardzony, okryty chwałą...
(F. Karpiński)

Kochać i tracić, pragnąć i żałować,
Padać boleśnie i znów się podnosić.
(L. Staff)

Ty jednak milczysz, a mój język kwili,
Ty nic nie czujesz, ja cierpię ból srodze,
Tyś jak lód, a jam w piekielnej śreżodze.
(J.A. Morsztyn)

Łatwiej jest słuchać niż rozkazywać,
Łatwiej jest dawać niźli odbierać,
Łatwiej jest milczeć niż się odzywać,
Łatwiej ustąpić niźli nastawać.
(W. Bełza)

(za: Kida 1998: 112, Kozłowska i in. 1998: 26, Podlawska, Płóciennik 2002: 140).

Również niektóre pary terminów traktuje się jako antonimiczne, odzwierciedlają bowiem dychotomiczne podziały, np. w literaturze: *utopia — antyutopia*, *bohater — antybohater*, *powieść — antypowieść* (Dąbrówka, Geller 1995: 10). Z tym stanowiskiem nie zawsze można się zgodzić, gdyż na przykład antypowieść reprezentuje awangardowy kierunek we współczesnej powieści, a więc nie przestaje być powieścią, a antyutopia jest satyryczną wersją utopii.

We współczesnej polszczyźnie zakres występowania antonimii jest bardzo szeroki. Pojawia się ona często w wypowiedziach dziennikarzy:

Zimna wojna zaczynała się rozgrzewać. (Discovery Civilisation, 30 czerwca 2007)
Czarne chmury zawisły nad Jasną Górą. (TVN, Fakty, 10 lipca 2007)
Wkrótce za słodką wodę przyjdzie nam słono zapłacić. (TVN24, 31 lipca 2008)
Wysoka cena tanich lotów. (TVN, Fakty, 15 września 2008)
Jeśli każdy z nas wykona dobrze swoją małą pracę, to mamy szansę na wielkie spotkanie (Polsat, Wydarzenia, 2 stycznia 2010)
Patrząc na emocje, jakie rozpala w sejmie mróz, od razu jakoś nam cieplej. (TVN, Fakty, 2 grudnia 2010)
Zima bywa długa, ale pamięć krótka. (TVN, Fakty, 21 grudnia 2010)
Kończymy zimą, ale zapraszamy gorąco. (TVN, Fakty, 21 grudnia 2010)
O Małem Cichem jest już od dawna głośno. (TVP Info, 12 lutego 2011)
Barack Obama został w środę oficjalnie pierwszym w historii niebiałym kandydatem wielkiej partii do Białego Domu. (Gazeta Wyborcza, 29 sierpnia 2008, s. 10)

Ostatnie zdanie nie zawiera klasycznych antonimów (można je uznać za przybliżone), ponieważ elementem przeciwstawnym dla *biały* jest *czarny*.

Konstrukcje antonimiczne są nieodłącznym składnikiem reklam:

Małe wsparcie dla mnie i duża radość dla nas. (Geriavit Pharmaton)
Miałeś małą stłuczkę, ale stracisz duże zniżki. (towarzystwo ubezpieczeniowe)
Łomża. Mały browar z dużym piwem.
Jest wielkie smakiem, choć małe. (Duplo)
Chorwacja — mały kraj na wielkie wakacje.
Ceny tak małe, że zrobisz wielkie oczy. (Media Markt)
Wielka waga małej ceny. (Tesco)
Mój sposób na małą wielką zmianę. (Knorr)
Taki mały, a jaki wielki. (Tico)
MAXI pożyczka, MINI raty. (PKO BP)
Niezwykły środek na zwykłe dolegliwości. (Apap)
Gorąca miłość w czasach zimnej wojny. (reklama filmu Mała Moskwa)
Zimą sprawdź w praktyce gorące oferty Fiata.
Mastercook. Grzanie zimne w dotyku. (kuchenki elektryczne)

Wyrazy o znaczeniach przeciwstawnych występują również w tytułach prac naukowych i popularnonaukowych:

R.D. Abrams, Złożone relacje prostych form, przeł. M.B. Fedewicz, Pamiętnik Literacki 1979, z. 2.
A. Markowski, Łatwy słownik trudnych słów, Wilga, Warszawa 2000.
O trudnym łatwo. Materiały sesji poświęconej popularyzacji nauki, red. J. Miodek, M. Zaśko-Zielińska, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002.
A. Skudrzyk, K. Urban, Mały słownik użycia wielkich liter w polskich tekstach, Oficyna Wydawnicza RYTM, Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Warszawa–Kraków 2009.

Na zasadzie antonimii zbudowane są często tytuły dzieł literackich i filmów: Noce i dnie, Wojna i pokój, Szepty i krzyki (film szwedzki z 1972 roku), Pół żartem, pół serio (film amerykański z 1959 roku), Mały wielki człowiek (film amerykański z 1970 roku), Prawo i pięść (film polski z 1964 roku; antonimia kontekstowa — *pięść* jako synonim *bezprawia*), Mała

planeta, wielkie pomysły, Drogi i bezdroża (seriale dokumentalne w kanale Planete), Prawda czy fałsz — pogromcy mitów (serial dokumentalny w Discovery Channel), Mała ryba w dużym stawie (film dokumentalny w Animal Planet), Brzydka strona piękna (serial dokumentalny w kanale TLC).

Do wymienionych przykładów można dołączyć wypowiedź jurora z programu Taniec z gwiazdami: «B r z y d u l a, byłaś p i ę k n a w tym tangu» (TVN, 28 marca 2010).

Niektóre z wymienionych połączeń nie są klasycznymi antonimami, lecz oksymoronami, a więc połączeniami wyrazowymi, które mają postać dwuczłonowej metafory zawierającej przeciwstawne znaczeniowo wyrazy, najczęściej przymiotnik i rzeczownik lub rzeczownik i czasownik (w funkcji podmiotu i orzeczenia): *piękna brzydula*, *zimne grzanie*, *mróz rozpala*, *ogień krzepnie*, *blask ciemnieje*, *zimna wojna zaczynała się rozgrzewać*. Takie zestawienia dają efekt paradoksu.

Częste wykorzystywanie antonimów w różnych typach tekstów jest zapewne spowodowane tym, że kontrast i przeciwieństwo są kategoriami, które jak żadne inne pomagają w opisywaniu rzeczywistości (Markowski 1995: 7).

Funkcje zestawień skontrastowanych semantycznie zależą we współczesnej polszczyźnie od rodzaju tekstu, w którym antonimy występują. Ogólnie można powiedzieć, że wskazują one na przeciwstawne cechy i właściwości opisywanych elementów lub na krańcowe fazy jakiegoś procesu, koncentrują się na dwubiegunowym postrzeganiu rzeczywistości, dobitniej wyrażają treść.

W stylu naukowym kontrastowe zestawianie terminów wiąże się często z najprostszymi dychotomicznymi klasyfikacjami. Wyodrębnianie przeciwstawnych elementów i ich dychotomizujące,

> dokonywane niejako przy pomocy aparatu logiki formalnej porządkowanie jest pierwszym, wyjściowym krokiem człowieka w kierunku poznania i porządkowania sobie otaczającej go rzeczywistości, krokiem o znaczeniu podstawowym i decydującym dla postawienia kroku następnego, jakościowo wyższego (Chlebda 1985: 17).

Występowanie antonimów w tytułach prac naukowych jest zabiegiem stylistycznym, który służy zapewne ożywieniu dość skonwencjonalizowanego języka nauki i przyciągnięciu uwagi.

W wypowiedziach dziennikarskich antonimy wykorzystywane są do gry słów, która ma zaskoczyć odbiorcę i uatrakcyjnić tekst, oraz służą do relacjonowania konfliktu, który jest często osią relacji dziennikarskiej. Jeden z członów przeciwstawienia może być nawet nazwą własną (lub jej częścią): *czarne — Jasna Góra*, *niebiały — Biały Dom*, *Małe Ciche — głośno*.

W języku reklam antonimy pokazują opozycję produktów «dobrych» i «złych». Najczęściej wykorzystywanym schematem jest opozycja *mały — duży*, *mały — wielki*.

> Dychotomia pozwala tu stworzyć kontrast, który albo wartościuje dodatnio jeden z członów [...], albo jednemu dodaje względnej wartości (dobrze — lepiej) (Kochan 2005: 171).

Poza tym antonimy organizują językowo wypowiedź, są zabawą słowną, zaskakują niespodziewaną opozycją semantyczną oraz ułatwiają zapamiętywanie sloganów reklamowych.

W stylu artystycznym łączą wiele funkcji już wymienionych, przybierając niekiedy postać oksymoronu.

Atrakcyjność stylistyczna i semantyczna opozycji antonimicznych pozwala przypuszczać, że ich frekwencja w tekstach współczesnej polszczyzny będzie się utrzymywała na wysokim poziomie.

Bibliografia

Apresjan J.D. 2000: Semantyka leksykalna. Synonimiczne środki języka, przeł. Z. Kozłowska, A. Markowski, Ossolineum, Wrocław.
Bańko M. (red.) 2010: Wielki słownik wyrazów bliskoznacznych PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
Bąba S. 1977: Stałe związki wyrazowe z antonimicznymi komponentami we współczesnej polszczyźnie, Studia Polonistyczne, nr 4, s. 179–190.
Chlebda W. 1985: Oksymoron. Z problemów językowego poznania rzeczywistości, Wyższa Szkoła Pedagogiczna im. Powstańców Śląskich, Opole.
Dąbkowski G., Marcjanik M. 2002: Popularny słownik synonimów i antonimów, Wilga, Warszawa.
Dąbrówka A., Geller E. 1995: Słownik antonimów. 64 000 znaczeń przeciwstawnych i uzupełniających języka polskiego, MCR, Warszawa.
Gołąb Z., Heinz A., Polański K. 1968: Słownik terminologii językoznawczej, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
Grochowski M. 1982: Zarys leksykologii i leksykografii. Zagadnienia synchroniczne, Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń.
Kida J. 1998: Stylistyka, styl i język artystyczny w edukacji polonistycznej, Wydawnictwo Oświatowe FOSZE, Rzeszów.
Kochan M. 2005: Slogany w reklamie i polityce, Wydawnictwo Trio, Warszawa.
Kozłowska E., Mikołajczuk A., Podracki J. 1998: Szkolny słownik nauki o języku, red. J. Podracki, Medium, Warszawa.
Markowski A. 1975: Kryteria wydzielania przymiotnikowych antonimów słowotwórczych, Poradnik Językowy, z. 10, s. 579–585.
Markowski A. 1986: Antonimy przymiotnikowe we współczesnej polszczyźnie na tle innych typów przeciwstawień leksykalnych, Ossolineum, Wrocław.
Markowski A. 1995: Słowo wstępne, [w:] A. Dąbrówka, E. Geller, Słownik antonimów. 64 000 znaczeń przeciwstawnych i uzupełniających języka polskiego, MCR, Warszawa, s. 7–8.
Markowski A. 2002: Słowo wstępne, [w:] G. Dąbkowski, M. Marcjanik, Popularny słownik synonimów i antonimów, Wilga, Warszawa, s. V–VII.
Markowski A. 2010: Antonimia, [w:] Wielki słownik poprawnej polszczyzny PWN, red. A. Markowski, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa, s. 1550.
Matys R. 1996: Słownik wyrazów przeciwstawnych, Wydawnictwo Astrum, Wrocław.
Pawlus M., Gajewska B. 1997: Słownik synonimów i antonimów, Wydawnictwo Park, Bielsko-Biała.
Podlawska D., Płóciennik I. 2002: Leksykon nauki o języku, Wydawnictwo Park, Bielsko-Biała.
Polański K. 1993: Antonimy, [w:] Encyklopedia językoznawstwa ogólnego, red. K. Polański, Ossolineum, Wrocław, s. 47.
Popławska A., Kupiec W. 2008: Słownik synonimów i antonimów, Greg, Kraków.
Rudolf K.F. 2007: Angielsko-polski słownik synonimów i antonimów, Wydawnictwo Literackie, Kraków.
Starz R. 1999: Antonimy przymiotnikowe oceniające człowieka w wypracowaniach uczniów klas IV szkoły podstawowej, [w:] Wartościowanie w dyskursie edukacyjnym, red. J. Ożdżyński, S. Śniatkowski, Wyższa Szkoła Pedagogiczna, Kraków, s. 195–202.
Starz R. 2000: Nabywanie kategorii semantycznych — wyrazy przeciwstawne w charakterystyce postaci, [w:] Język w przestrzeni edukacyjnej, red. R. Mrózek, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice, s. 37–42.
Syjud J. 2008: Słownik antonimów i homonimów, Videograf II, Chorzów.

Tatarkiewicz W. 1988: Historia filozofii, t. 1, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
Żmigrodzki P. 2001: Mały słownik antonimów (wyrazów o znaczeniach przeciwstawnych), Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Spółka Wydawniczo-Księgarska, Kraków–Warszawa.
Żmigrodzki P. 2003: Wprowadzenie do leksykografii polskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.

Summary

Functions of antonyms in contemporary Polish language

Keywords: antonym, oxymoron, stylistics.

In contemporary Polish language, functions of contrastive semantic juxtapositions depend on a specific type of text in which they occur. In general, one can say that antonyms refer to opposite features of described elements or extreme phases of a given process, they focus on bipolar perception of reality and clearly express the meaning.

In the scientific style, contrastive juxtaposition of terms is frequently related to the simplest dichotomous classifications. In journalists' accounts, antonyms are used in wordplay that is expected to surprise the recipient and make a text more attractive as well as describing a conflict that many a time is an axis of a journalist's account. In the language of advertising, they serve to show the opposition between "good" and "bad" products. Furthermore, they linguistically organise an expression and facilitate memorisation of advertising slogans. In the artistic style, they combine some of the above-mentioned features, sometimes assuming the form of oxymoron.